

ONDER HET IJS

Ellen de Bruin

Onder het ijs

2018 Prometheus Amsterdam

© 2018 Ellen de Bruin

Omslagontwerp Bart van den Tooren

Foto auteur Sacha de Boer

www.uitgeverijprometheus.nl

ISBN 978 90 446 3445 7

Nul

Nul, niks, helemaal niets

Niemand sterft ooit maar één keer. Twee keer is toch wel het minimum.

De eerste keer sterft alleen het lichaam. En dat is weliswaar een belangrijke dood, het is het begin, maar het is niet het einde.

Nabestaanden merken dat ze de overledene nog nooit zo dichtbij gevoeld hebben als in de tijd vlak na diens dood. Ze zien die persoon ineens voortdurend. Thuis of op straat. Zomaar, in de gezichten van vreemden. Ze voelen hem alsmaar om zich heen, steeds in de buurt.

Het ligt voor de hand om te concluderen dat ze dan de nabijheid van een onstoffelijke ziel voelen, de geest van de overledene. Die ziel zoekt nog contact. Of zoekt rust. Of moet wachten. Wachten op een laatste oordeel, op zuivering, het hiernamaals, de vergetelheid. Of wachten tot hij aan een volgend leven kan beginnen. Wie in het leven voor de dood al niet van wachten houdt, moet beseffen dat daarna misschien wel nóg meer wachten volgt.

Er zijn mensen die beweren dat dat wachten precies negenenvertig dagen duurt, zeven maal zeven. Een oud, boeddhistisch idee. Maar er zijn meer ideeën over die tussentijd. Ook in het Westen is het met de dood nooit in één keer klaar. Iemand wordt gecremeerd; veel later wordt de as pas uitgestrooid. Iemand wordt begraven; veel later

wordt de steen pas op het graf geplaatst. En dan moet dat graf ook ooit nog geruimd worden.

Er zijn mensen die zeggen dat je voor de eerste keer sterft als je je laatste adem uitblaast en voor de tweede of laatste keer als iemand je naam voor de allerlaatste maal heeft uitgesproken.

Sowieso ben je pas echt dood als niemand meer aan je denkt.

En waar ben je in de tussentijd?

Waar is hij? Wat denkt hij?

Hij komt op een plek waarvan hij nooit gedacht had dat die zou bestaan. Een plek waar niets is. *Nul, niks, helemaal niets.*

Het is alsof iemand hem droomt.

Waar ben ik... vraagt hij zich af, als in een stripverhaal. Nou, dit is wel een heel grote verrassing, denkt hij dan. Hij is slim, hij begrijpt wat er aan de hand is, al gelooft hij het niet. Hij protesteert, zijn gedachten protesteren, en hij bestaat nu alleen nog maar uit gedachten, dus zijn hele wezen protesteert.

Onzin, denkt hij (met die gedachten, die hij nu helemaal is). Hij zou nog eerder geloven dat de aarde plat was, als iemand met echt onomstotelijk bewijs daarvoor kwam. Natuurlijk, hij heeft het altijd het leukst gevonden om iets te ontdekken wat hij niet had verwacht, maar dit? Hier kan hij niet serieus in meegaan.

Stop maar, jongens, roept hij zonder stem tegen een afwezig publiek.

Oké, zegt hij dan, even rustig. En dan gaat hij de feiten inventariseren. *Stick to the facts.* Goed kijken, en denk na.

En dan denkt hij aan haar.

Ja ja. En wat denkt hij dan?

Dat het toch niets zou kunnen worden tussen hen, zeker.

Nul, niks, helemaal niets.

Nou ja, dan was op een bepaalde manier toch zijn aller-eerste gedachte hier voor haar.

Ze wil zo graag weten hoe hij over haar dacht.

Dit is geen pad om verder af te lopen.

Nee, hij denkt zoiets als dit: ik kan nog denken, maar ik heb geen lichaam meer. Alles is abstract.

En dat blijft hij maar hallucineren, zonder dat er een lichaam is dat die hallucinaties voortbrengt. Althans, zijn lichaam is vast nog wel ergens, op dit moment, maar dat lichaam is dus...

Dat lichaam is dus dood.

Hoe *voelde* het? Hoe voelde doodgaan?

Hoe wil je dat het voelde? Gemakkelijk! Pijnloos! Met een soort... liefde. Ontroering. Tederheid.

Ja, hij had uiteraard ook nooit gedacht dat hij het woord 'tederheid' ooit nog eens zou gebruiken. Dan weet je dus echt dat je dood bent, als je in dat soort softe termen gaat denken.

Hoe dan ook, hij is er nog even. Tijdelijk. Alles is tijdelijk, ook dit, en van het meeste wat ooit geleefd heeft vind je nooit meer iets terug.

Wat hij doet terwijl hij wacht? Toekijken. Of wat er hier ook voor rare vorm van waarnemen heerst. Misschien hoeft hij zijn hoofd maar even open te zetten, dat hoofd dat hij niet meer heeft, om bij alle kennis te kunnen. (Eindelijk.)

Om op allerlei lagen tegelijk te kunnen scherpe stellen, in ruimte, in tijd.

Als een god.

Als háár god, zeker. Dat zou ze wel willen.

(Dat wil ze absoluut.)

Het zal wel niet makkelijk zijn, in het begin, om alles te kunnen zien, alles te kunnen weten. Wat zou hij kiezen, om als eerste te bekijken?

Dat is de allereenvoudigste vraag.

Hij hoeft maar een paar wolken opzij te duwen en dan kijkt hij daartussendoor omlaag als de stralende zon.

Grijs en blond

Spitsbergen

Dus hier begint het. Ze kijkt.

De zon likt de toppen van de grijze bergen blond. Dat is alles, dat is het enige wat er nu gebeurt: er is honinggeel strijklucht, en dat doet die oude bergtoppen liefdevol opglanzen. Meer niet.

Wel even lekker ook, voor die bergen. Die hebben tenslotte al van alles meegemaakt. Je ziet het aan ze: daarboven is sneeuw geland, steeds weer opnieuw; die is gesmolten, het water is naar beneden gelopen, ook steeds weer opnieuw. Opnieuw bevroren, opnieuw gesmolten, verder naar beneden gelopen, steeds meer uitwaaierend. Het sleet steeds de zachtste delen steen weg en daardoor ontstond dat indrukwekkende driehoekenpatroon dat je nu ziet, alsof er bergen in de bergwanden geëst zijn. Op elkaar gestapelde bergen, gescheiden door horizontale strepen. En als je goed kijkt, zie je dat een of ander vastberaden opperwezen ze gearceerd heeft met nog weer meer en nog weer dunner horizontale lijnen. Je ziet hoe eindeloos lang telkens nieuwe laagjes sediment zijn afgezet. Als jaarringen. Alles steeds weer opnieuw.

Maar nu is er alleen even die zon en die bergen, in een moment dat duurt totdat er weer iemand begint na te denken.

Want ja hoor, natuurlijk begint er altijd wel weer iemand

na te denken. Dat was de opdracht, ooit. Nog maar een week geleden.

Goed kijken, Fretz, en denk na. Stick to the facts.

Bas verplaatst haar blik naar de parkeerplaats voor zich. Er staan wat SUV's. Daarvoor een rijtje grote, grofweg kubusvormige rotsblokken die een maf soort muurtje vormen dat uit evenveel gat als muur bestaat. En een richtingsbord *to end all* richtingsborden. Daar dan maar even goed naar kijken. Ze is nu 5586 kilometer van New York verwijderd en 6830 kilometer van Tokyo. Zou dat thuis eigenlijk heel anders zijn?

Hé: de Noordpool staat erbij! Het is 1309 kilometer naar de Noordpool. En Tromsø is dichtbij, zeg: nog geen duizend kilometer. Hamburg, Londen en Parijs liggen allemaal op zo'n beetje drieduizend kilometer afstand – 2743, 3043 en 3326 kilometer, om precies te zijn.

De pijlen op het richtingsbord wijzen allerlei kanten op. Niemand heeft er natuurlijk aan gedacht om er een Nederlandse stad tussen te zetten.

Bas leunt tegen het raam. Haar vuilblonde haar zal nu wel zo'n vettige vlek op het glas maken, alsof er een harige bal tegenaan geknald is. *Hystrichosphaeridium. Spiniferites.*

Ze had natuurlijk eigenlijk met het bord op de foto moeten. Dat is wat mensen doen als ze hier komen. Onder de witte pijl met de afstand naar Londen hangt het roodgerande driehoekige waarschuwingsbord met de witte ijsbeer op een zwarte achtergrond. Ze kan nog best de bus uit voor die foto, ze is de eerste passagier, de chauffeur staat buiten te roken.

Maar ach.

God, die bergen, dat goudgele, die grijswitte sneeuw op

hun toppen. Er is een hoop leegte hier, maar op de een of andere manier is die van een weldadiger soort dan de niet te vullen leegte die ze thuis heeft achtergelaten. Alles lijkt groter hier. Niet dat er meer van iets is – eerder minder. Minder kleur. Behalve grijs – ze wist niet dat er zo veel tinten grijs bestonden – en dat prachtige, zonverlichte blond. Het is alsof de planeet speciaal voor haar, hier en nu, is opengebarsten in schoonheid. Alsof de foto's op Reiniers muur tot leven zijn gekomen.

Oké, dat was snel.

Wat had ze dan gedacht, dat ze hier niet meer aan hem zou hoeven denken? Ze dwingt haar blik weer naar het bord met de ijsbeer. Bianca, ziet ze nu – ziet ze nu verdomme óók nog. Die beer is net Bianca. Precies dat verongelijkte schouderdje en net zo'n vastberaden tred.

Allemaal schuldgevoel natuurlijk, dit.

Even rustig, Fretz, rustig. Stick to the facts.

Oké. Even rekenen anders, dat helpt meestal wel, dat leidt haar brein af. Getallen. Ze kijkt weer naar het richtingsbord.

Wat een toeval dat Londen exact driehonderd kilometer verder weg ligt dan Hamburg. Als Parijs precies zeventien kilometer verderop zou liggen, lag dat weer exact driehonderd kilometer verder weg dan Londen. Ze probeert in gedachten na te gaan of er een Nederlandse stad kan zijn waarvoor dat wel geldt, maar nee, natuurlijk niet, sukkel.

Ze is hier te moe voor nu.

Het is nog maar een week geleden.

De bus druppelt langzaam vol mensen, allemaal berugzakt en in outdoorkleren. Mensen die elkaar kennen, gezellig met elkaar, in groepjes van vijf, vier, drie, twee. Ze zou misschien een praatje met hen moeten maken, maar wat

moet ze zeggen. Ze weet niet waar andere mensen dat soort praat vandaan halen, zelf heeft ze meestal geen tekst.

Ze kijkt in haar papieren. Volgens het handgetekende kaartje is Gjestehuset 102 aan het andere eind van het dorp, Longyearbyen al bijna weer uit.

Buiten het dorp moet je altijd beducht zijn op ijsberen, dat staat op wel drie verschillende plaatsen in de documentatie die ze gekregen heeft. Je kunt zelfs geweren huren in het dorp. Niet dat je een beer zomaar kunt doodschieten, dat mag alleen als het duidelijk zelfverdediging is. Bas had het allemaal al gelezen, gefascineerd, toen Reinier nog zou gaan. Je moet om te beginnen proberen de beer weg te jagen met lawaai. En als je moet schieten, als het echt niet anders kan, dan moet je ook schieten om te doden. Niet op de kop mikken, die is te klein, maar op de borst of de schouder. Schiet tot je zeker weet dat de beer dood is, want een boze, gewonde beer is het ergste wat je kan gebeuren. En zit je met een dode beer, dan moet je dat direct aan de politie melden. De Sysselmannen heten die hier, alsof ze in een prentenboek wonen. 'De Sysselmannetjes.'

Het hele idee dat ze een gevaarlijke beer tegenover zich kan krijgen komt Bas cartoonesk voor, maar daarvoor zou ze dan ook nog verder het dorp uit moeten lopen dan Gjestehuset 102.

De bus is gaan rijden, hij kruipt door het dorp, met af en toe een stop om een clubje mensen uit te laten. Het gaat langs zwarte en gekleurde houten huisjes, twee verdiepingen hoog, met puntdaken die zo plat zijn dat ze nog maar net puntdak mogen heten. Dan rijdt de bus het dorp uit. En stopt pas weer – wat zou het zijn: twee, drie kilometer verder? Je kunt altijd zo slecht afstanden schatten als je ergens voor het eerst bent. Langs de weg staan weer wat ge-

bouwtjes en bij een ervan staat een geel bordje met zwarte cijfers: 102.

Dit is toch wel duidelijk buiten het dorp, denkt Bas. Verscheurd worden door een ijsbeer op Spitsbergen – het zou wel een mooie ironische dood zijn. Niet zo mooi als van sommige anderen natuurlijk.

Ik doe dit werk ook al wat langer, Fretz.

De bus uit, nu.

In de verte kust de zon nog steeds de bergtoppen, maar hier beneden hangt een dikke motregen die amper valt, een soort halfslachtige mist. Ze merkt het als ze haar tas de wankale metalen trap van Gjestehuset 102 op hijst.

Haar kamer voor één nacht is klein en vierkant, en bijna aan het eind van de gang. Bas gaat op het eenpersoonsbed zitten en kijkt rond. De muren zijn overdadig afgetimmerd met planken van blank hout. Dat is hier overal – bij de receptie, in de gang. Het is alsof ze in een sauna moet slapen. Een sauna met een raam met tomaatrode gordijnen ervoor. Er staan twee stoelen bekleed met stugge donkergroene stof, een kast, een wastafelmeubeltje met spiegel.

Vanaf het bed kan ze door het raam de bergen weer zien, met die mooie Sierpinski-driehoeken die de erosie erin heeft uitgesleten en die witbesneeuwde, bijna vlakke bovenkant. Niet erg spits, denkt ze. *Scherp opgemerkt, Fretz*, hoort ze dan natuurlijk meteen, zijn stem in haar hoofd, alwéér – en ze springt op om iets te gaan doen, dondert niet wat.

Dus loopt ze terug het dorp in langs de lange rechte weg die de bus net nam. Het is klamvochtig gaan waaien, steeds harder, en uiteindelijk zwoegt ze een klein halfuur tegen de natte storm in naar het centrum: de lage huisjes, wat ho-

tels, een handvol winkels met vooral outdoorspullen. Al die tijd hoort ze in de verte een vaag hoog gillen. De wind? Vogels? Pas overleden mensen in een angstig hierna-maals? Absurde gedachte. Twee, drie auto's rijden haar voorbij. De chauffeurs negeren haar: geen lift, geen claxon, nog geen handje half omhoog, half aan het stuur.

Omdat ze niet direct iets ziet wat op een café lijkt, gaat ze de Svalbardkiosken in, en daar draalt ze een tijdje bij de bladen. Drie soorten tijdschriften liggen er: auto's, vuurwapens en porno. Dat is kennelijk wat de mensen hier interesseert. Het Noors op de bladen lijkt in de verte wel een beetje op Nederlands. Noors zingt ook hetzelfde als het Nederlands, hoorde ze vanochtend op het vliegveld in Oslo. Hoewel, zingen – het is eerder zo dat de twee talen dezelfde ordinaire platheid hebben. Noors klinkt als Nederlands in een nachtmerrie waarin iedereen in een bekende taal lijkt te praten, terwijl je niemand meer begrijpt.

Naast de Kiosken is een grote supermarkt, de Svalbard-butikken. Daar koopt ze een zak studentenhaver, vier appels, een pak yoghurt en twee lepels, omdat die nu eenmaal lepeltje-lepeltje bij elkaar in een pakje zitten. Avondeten. Ze had ook een kant-en-klaarmaaltijd kunnen kopen, maar dan had ze daarnet dus moeten kijken of er in Gjeste-huset 102 een magnetron is.

Goed kijken, Fretz, en denk na.

Er zit een slijterij achter in de winkel; ze ziet de aquavit al staan, maar nee, dat gaat ze nu echt niet kopen.

En ze doet het ook niet.

Om die kleine overwinning te vieren pakt ze twee blikjes bier van het merk Arctic – *Refreshingly Norwegian*. Buiten blaast de drijfmatte poolwind haar terug naar het Gjeste-huset.

In je eentje eten duurt vijf minuten en daarna spreidt de avond zich voor Bas uit als een onoversteekbare oceaan. Zo veel niet te vullen leegte. En het is nog zo licht. Op de kastdeur, naast de brandweerinstructies, is met vuilgeel plakband een schema vastgemaakt waarop ze ziet wat ze al wist: dat het pas eind deze maand weer een uurtje gaat schemeren, rond middernacht.

Aan de muur tegenover haar bed hangt een ingelijste foto van een eenzame pinguïn op besneeuwde rotsen, want je kunt altijd nóg verder van huis zijn dan zij nu is. En boven het bed hangt een foto, van binnenuit door een raam heen genomen, van een ijsbeer, buiten, die de behaarde zool van zijn rechtersvoorpoot hard tegen dat raam duwt. Het is precies zo'n raam als hier in haar kamer, omlijst met blank hout. De beer kijkt als een boze witte poes die naar binnen wil.

Bas knijpt haar ogen dicht. *Laat die boze poes het maar even zelf uitzoeken.*